

ANDREW MORAVCSİK VE LİBERAL HÜKÜMETLERARASI SİSTEM İLE AVRUPA BÜTÜNLEŞMESİ

*Seçil ÖRAZ**

ÖZET

Andrew Moravcsik'in liberal hükümetlerarasıcı yaklaşımı Avrupa bütünleşme sürecini değerlendiren önemli düşünme şekillerinden biri ve deneysel çalışmalar açısından çok yararlı bir araç olarak görülür. Andrew Moravcsik Avrupa entegrasyonunu "iki kademeli oyun" metaforu üzerinden teorik çerçeveye oturtan bir örnek sağlamaktadır. Bu çalışmada, Moravcsik'in liberal hükümetlerarasıcılık yaklaşımının temel analizlerine ve yaklaşımının Avrupa entegrasyon süreci ile ilgili öngörü ve yorumlarına yer verdikten sonra yaklaşıma getirilen eleştirilere değinmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Moravcsik, Liberal Hükümetlerarasıcılık, Avrupa Bütünleşmesi, Bütünleşme Teorileri.

ANDREW MORAVCSİK AND EUROPEAN INTEGRATION THROUGH LIBERAL INTERGOVERNMENTALIST APPROACH

ABSTRACT

Andrew Moravcsik's liberal intergovernmentalist approach is considered as one of the important way of analyzing the European integration process and an useful instrument for empirical studies. Andrew Moravcsik provided a theoretical framework which perceives the European integration through "two-level-game" metaphor. This study will give place to the main analysis of Moravcsik's liberal intergovernmentalist approach, its comments and foresights about European integration process and the criticism about the approach.

Keywords: Moravcsik, Liberal Intergovernmentalism, European Integration, Integration Theories.

1-Giriş

Robert Putnam, "Diplomacy and Domestic Politics: the Logic of Two-Level Games" (1988) adlı makalesinde kullandığı "iki aşamalı oyun" (two level games) metaforu ile ulusal ve uluslararası politikanın dinamiklerini tartışmıştır. Devletler tarafından oynanan bu oyunun ilk aşaması devletlerin kendi iç koşulları çerçevesinde politika tercihlerini nasıl tanımladıkları ile ikinci aşaması ise uluslararası düzeyde devletlerarası pazarlık süreçlerini nasıl yönettikleri ile ilgilidir (Putnam 1988, 427-9). Putnam'a göre ulusal hükümetler her iki aşamada da az ya da çok eş zamanlı ve bir plana bağlı hareket ederler. Ulusal alandaki güç sahipleri –genelde hükümetler-toplumsal aktörlerin kaygılarını özümser ve ülkedeki grupların desteğini kazanacak koalisyonlar kurma yoluna giderler. Uluslararası alanda ise aynı güç sahipleri yine toplumsal desteği göz önünde bulundurup ülkelerindeki pozisyonlarını güçlendirecek şekilde iç talepleri karşılamaya yönelik pazarlık yapmayı tercih ederler (Rosamond 2000, 36). Putnam'ın bu analizindeki temel sonuç

* Arş. Gör., Ege Üniversitesi, Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü, elmek: seciloraz@hotmail.com

aslında ulusal/uluslararası alanlardaki etkileşimin ne denli karışık olduğu ve merkezi hükümetlerin iç ve dış politikalar arasında bir aktarım bağı (transmission belt) görevi gördüğüdür. Putnam'ın 1988 yılında tartıştığı “two-level-game” metaforunun işaret ettiği bu çerçeve Moravcsik'in liberal hükümetlerarasıcılık teorisini anlamada ilk adımdır. Teori açık bir şekilde iç ve dış politikanın ortak yönleri ile uğraşır. Bu bağlamda Andrew Moravcsik Avrupa entegrasyonunu “two-level-game” metaforu üzerinden teorik çerçeveye oturtan bir örnek sağlamaktadır.

Bu çalışmada, Moravcsik'in liberal hükümetlerarasıcılık yaklaşımının temel analizlerine ve yaklaşımının Avrupa entegrasyon süreci ile ilgili öngörü ve yorumlarına yer verdikten sonra yaklaşıma getirilen eleştirilere değinmeye çalışılacaktır.

2-Andrew Moravcsik ve Liberal Hükümetlerarasıcı Yaklaşım

Andrew Moravcsik, “Negotiating the Single European Act: national interest and conventional statecraft in the European Community” adlı makalesinde Tek Sened'in imzalanmasıyla birlikte 70'lerin sonu ve 80'ler boyunca süren “Europessimism” döneminin yerini iyimserliğin ve kurumsallaşmanın ivme kazandığı bir döneme bıraktığını söyler. Avrupa Tek Senedi'nin (ATS) imzalanma sürecini tartıştığı 1991 yılına ait bu çalışmanın önemi Moravcsik'in ilk kez “liberal hükümetlerarasıcılık” (liberal intergovernmentalism) görüşünü dile getirmiş olmasıdır. Bu yıllar -ATS'nin kabulüyle- önemini yitirdiği varsayılan yeni işlevselci (neo-functional) teorisinin ve bu teorisinin söylemi olan icrai(işlevsel) yayılım (functional spillover) önermesinin Avrupa bütünleşmesi düşün düzleminde yeniden gündeme geldiği yıllardır. Ve Moravcsik kuramını, yetkin ve önemli bir kuram olarak nitelediği yeni işlevselci teoride gördüğü eksiklikler üzerine çalışarak biçimlendirmiştir.

Bu nedenle burada bir paragraf açarak Moravcsik'in yeni işlevselci kurama yönelttiği eleştirilere yer vermekte fayda vardır. Yukarıda bahsedilen ana makalesinden iki yıl sonra yayınladığı “Preferences and Power in the European Community: a Liberal Intergovernmentalist Approach” adlı makalesinde teoriye yönelttiği eleştirilere yer vermiştir. Buna göre ilk eksiklik yeni işlevselciliğin birliğin izleyeceği yörüngeyi ve süreci öngörememesinden doğmaktadır. Yeni işlevselcilere göre birliğin evrimi aşamalı, artımlı ve özdevinimli bir yörünge izleyecekti. Ama bunun yerine hükümetlerarası pazarlıklar öne çıktı ve özellikle boş sandalye krizi ile durağan bir döneme girildi. Buna ek olarak Moravcsik bütünleşmenin siyasi alana önemli ölçüde yayılmadığını ve ulusüstü yetkinin yavaş ve eşitliksiz arttığını belirtir. Bu eleştirisine yeni işlevselcilerin bütünleşme sürecinin ekonomik boyutuna yaptığı vurgunun doğruluğunu da ekler, zaten ekonomik kazanım kavramı Moravcsik'in de kuramında önemli yer tutmaktadır. Moravcsik'in getirdiği ikinci eleştiri ise önermelerinin aksine yeni işlevselci kuramın amprik gelişmeye olanak verecek bir kuramsal özünün olmamasıdır. Moravcsik, bu eleştirisini yeni işlevselciliğin ülkeler arasında bütünleşme temelinde ayrılıkların belirmesinden sonra bütünleşmenin ne yöne gideceğine dair bir şey söylememesine dayandırır. Moravcsik, yeni işlevselcilerin belirtilen eksikliklerini bu teorisinin genel kuramlar üzerine oturtulmamış olmasına bağlar(Moravcsik 1993, 475-77).

Moravcsik'e göre Avrupa Birliği (AB)'ne ilişkin oluşturulacak bir kuramın temelini oturtulacak genel kuramda uluslararası politik ekonomi ve özellikle karşılıklı bağımlılık düşüncesi yer almalı, Avrupa Topluluğu (AT) ise bir rejim olarak değerlendirilmelidir. Bu bağlamda liberal hükümetlerarasıcılık yaklaşımının klasik hükümetlerarasıcılık yaklaşımının yanı sıra realist/neorealist teoriden, karşılıklı bağımlılık teorisinden ve uluslararası rejim teorisinden etkilendiği söylenebilir. 1960'lı yıllarda Hoffman tarafından gündeme getirilen hükümetlerarası yaklaşım devleti merkezde konumlandıran bir tavır sergiler. Bütünleşme sıfır toplamlı bir oyundur (zero-sum game). Bu nedenle fonksiyonel teorilerinin öngörülerinin aksine Avrupa bütünleşmesi için devletlerin bütünleşmesi değil “etkileşim” içinde olması gerektiğini savunur. Avrupa

Turkish Studies

bütünleşmesi için öngörülen federal ve yeni işlevselci yapılara tepki olarak ortaya çıkan hükümetlerarası yaklaşımda, uluslararası kurumların etkinlik kazanmasının mümkün olmadığı, her biri güçleri ve değer algılamaları bakımından farklı olan devletlerin bir çatı altında eşitlenemeyeceği ve ulusüstü yapılanmanın mümkün olmadığı anlayışı hâkimdir (Çakır 2001, 19-21). Liberal hükümetlerarasıcı yaklaşım ise temelde bu doğrultuda gitse de klasik hükümetlerarasıcı yaklaşımdan içinde barındırdığı liberal-çoğulcu unsurlarla ayrılır. Bu iki unsur liberal hükümetlerarasıcı yaklaşımın ülke içi politikalara da referans vermesi ve uluslararası kurumların işlerliğini yadsımamasıdır. Bu şekilde teori ulusal olanla uluslararası olan arasındaki etkileşimi de inceler. Bu bağlamda hükümetlerarasıcı yaklaşım bütünleşmenin temel aktörü olarak ulus-devleti kabul eder. Bu yaklaşıma göre bütünleşme devletlerin uluslararası güç dengelerindeki konumuna göre ve Moravcsik'in jeopolitik çıkar diye adlandırdığı egemenlik ve güvenlik kaygılarından doğan tercihleri ile açıklanır. Liberal hükümetlerarasıcı yaklaşım ise ülke içi çıkar gruplarını temel aktör olarak konumlar ve tercihlerin konulara özgü (issue-specific) olarak belirlendiğini savunur (Schimmelfennig 2004,80).

Liberal-çoğulcu dinamiklerinin dışında liberal hükümetlerarasıcı yaklaşımın devletlerin merkezi rolüne yaptığı referans ve pazarlık sürecinde güç unsuru üzerinden yaptığı karşılaştırma yarı-realist tavrının altını çizer (Rosamond 2000,136). Moravcsik realist terminolojiyi içeren en samimi sonuçlarından birinde şöyle der: “Entegrasyonun birincil kaynağı ülkelerin kendi çıkarlarında ve onları Brüksel’e getiren göreceli güçlerinde yatmaktadır” (Moravcsik 1991,75). Realistlerin devletlerin amaçlarına ulaşmadaki en önemli araç olarak gördüğü güç olgusunu ve uluslararası ilişkilerin temelini koyduğu güç mücadelesi kavramını (Viotti ve Kauppi 1993,36; Buzan 1996,49; Gilpin 1972,52; Morse 1972,33) bu şekilde kendi teorisine oturtur. Nugent’e göre de yaklaşımı realistlere yaklaştıran bir diğer nokta da “realist görüşün merkezine uluslararası ilişkilerde en önemli aktör olarak ulus-devleti sunması ve devletlerarası birincil siyasi ilişki şeklini öncelikli olarak ulusal hükümetler arasındaki ilişkiler olarak görmeleridir” (Nugent 1999,509). Neo-realistlerle buluştuğu nokta ise neo-realistlerin realistlerden ayrıldığı noktadır. Neorealistler gibi liberal hükümetlerarasıcı yaklaşımda uluslararası anarşik yapıda devletlerin işbirliği fikrinin mümkün olduğunu kabul eder ve uluslararası yapının doğası nedeniyle farklı sistemlere ve ideolojilere sahip olsalar da devletlerin benzer davranış ve politika benimseyebileceklerine ve uluslararası işbirliğine gidebileceklerini kabul ederler (Waltz 1979).

Bu da liberal hükümetlerarasıcılığın “rejim” algısının da çerçevesini çizer. Liberal hükümetlerarasıcı yaklaşım uluslararası işbirliğini “düzenin” oluşması için bir potansiyel olarak görür. AT’yi bir rejim olarak algılaması da bundandır. Çünkü Keohane’den (1988) de etkilenerek rejimi uluslararası anarşik yapıda devletlerin işbirliği olarak görür. Buna göre rejim düzenin somutlanmış halidir, bir anlamda düzenin fonksiyonel ve sektörel olan kısmına işaret eder (Arı 2008,469) Buradan hareketle rejim Haas’ın vurguladığı gibi karşılıklı bağımlılık ilişkisinin devletlerin aralarındaki sorunları çözmek zorunda bırakmasının bir sonucudur (Haas 1991,26).

Toparlamak gerekirse liberal hükümetlerarasıcı yaklaşımın özünde realist kaygılar, devlet merkezilik ve egemenlik kavramı bulunur ama realizmin uluslararası işbirliğine katı tavrının, hükümetlerarasıcılığın ülke içi politikaları yadsıyan tutumunun yerini neoliberal ve neorealist destekler almıştır.

3- Liberal Hükümetlerarasıcı Yaklaşımın Analizleri

“Avrupa bütünleşmesi en doğru şekilde Avrupalı ulusal liderler tarafından alınmış rasyonel kararlar dizisi olarak açıklanabilir” (Moravcsik 1998: 18) diyen Moravcsik’in liberal hükümetlerarasıcılık kuramı Avrupa bütünleşme sürecinde en çok tartışılan kuramlardan biri olarak değerlendirilmektedir. Hem üzerine kurgulandığı hem de geliştirdiği hükümetlerarasıcılık anlayışıyla kıyaslandığında liberal hükümetlerarasıcılık yaklaşımının bu teoriye daha “özenli” ve

Turkish Studies

“entelektüel” bir destek getirdiği kabul edilir (George ve Bache 2001,13; Schimmelfennig 2004,75). Yine de AB konusunda çalışan akademisyenlerce “hiç öğrencisi olmayan ve tek bir öğretmeni olan teorik ekol” olarak nükteli bir şekilde anılır. Aslında söylenmesi gereken liberal hükümetlerarasıcı yaklaşımın uluslararası ilişkiler teorilerinde oldukça çok öğrenciye ve bir o kadar da çok öğretmene sahip olan rasyonel kurumsalcılığın Avrupa bütünleşmesi alanına uygulanmış hali olduğudur. Teori, Messina’dan Maastricht’e ve Amsterdam’a olan yolculukta Avrupa bütünleşmesinin temel süreçlerini çok nedensellik çerçevesine oturtarak açıklamayı amaçlar. Buna rağmen “cimri” bir teori olarak yorumlanır çünkü diğer Avrupa bütünleşmesi teorilerine kıyasla Avrupa bütünleşmesini açıklamak adına az ve genel önermeler de bulunur. Buna rağmen liberal hükümetlerarasıcı yaklaşımın AB’de devletlerin davranışlarını açıklamadaki yeterliliği genel kabul görmüştür (Schimmelfennig 2004,75). Ayrıca Moravcsik liberal hükümetlerarasıcılık varsayımının üstünde tutarlı ve denenebilir önermeler geliştirdiği için övgüye hak etmektedir.

Moravcsik’in liberal hükümetlerarasıcı yaklaşımı ATS’nin kabulüyle gelişen kurumsal reform sürecinin başarıya ulaşma nedenini sorgularken biçimlenmiştir. Bu sorgulamanın sonucunda AT’nin kurumsal reform sürecini hazırlayan müzakere sürecinin ülkelerarası (Almanya, Fransa ve İngiltere) pazarlıkla sonuca ulaştığı yorumunu getirir. Moravcsik’e göre birliğin üç güçlü ülkesi olan Alman, Fransız ve İngiliz liderlerinin ülkelerin çıkarları arasında bir örtüşme görmesiyle ATS imzalanabilmiştir. Moravcsik bu çıkarların dışsallığından ve özellikle ekonomik temelli olmasından bahseder. Bu nedenle sürecin “hükümetlerarası kurumsallaşmacı (müesseseseleşmeci)” (intergovernmental institutionalist) (Moravcsik 1991,21) bir nitelikte olduğunu belirtir. Moravcsik’e göre bu nitelikteki bir süreci yeni işlevselcilerin üstünde durduğu ulusüstü değişkenlerle açıklamaktansa, ulusal çıkar ve güç konseptlerinin altını çizen “değiştirilmiş yapısal realist” (modified structural realist) görüşle (Keohane 1984,61-64, Keohane 1986, 192-195) açıklamak daha uygundur. Moravcsik’in “hükümetlerarası kurumsallaşma” görüşü bu bağlamda ATS ile başlatılan sürecinin başarısını açıklamaya yönelik alternatif bir yaklaşımdır. Buna göre Moravcsik Beyaz Kitap ve ATS’nin adaptasyonunun yaşandığı bu döneme yönelik pek çok çalışma yapıldığını ama genel olarak tüm açıklamaların iki temel görüş etrafında kümелendiğini belirtir. Bunlardan ilki uluslararası ve ulusüstü aktörlerin bağımsız eylemlerini, ikincisi ise güçlü Avrupalı devletlerin liderleri arasındaki pazarlıkları vurgulamaktadır (Moravcsik 1991,21). Bu ilk görüşü “ulusüstü kurumsallaşma taraftarlığı” (supranational institutionalism) olarak nitelemiş ve bu başlık altında üç faktör sıralamıştır: birlik kurumlarının (özellikle parlamentonun) baskısı, ulusüstü ticari çıkar gruplarının lobi faaliyetleri ve Jacques Delors başkanlığındaki Komisyon’un siyasi girişimciliği (Moravcsik 1991,21-24).

Buna göre “ulusüstü kurumsallaşma taraftarı” açıklamaların özünde ulusüstü düzeyde örgütlenmiş büyük ticari grupların ve birlik yetkililerinin oluşturduğu elit ortaklığı yatmaktadır. Teorik olarak tutarlı bir açıklama sunarlar, çünkü güç atfedilen bu unsurlar ulusüstü düzeyde bir otonomiye ve etkiye sahiptirler. Hatta Sandholtz ve Zysman ATS dönemi politikalarını ondan otuz yıl önceki Roma Antlaşması politikasından kesin bir şekilde ayıran unsurun ulusüstü kurumların oynadıkları anahtar rol olduğunu tartışır (Sandholtz ve Zysman 1989, 96-108; aktaran Moravcsik 1991,24). Moravcsik’e göre de ulusüstü kurumsallaşmacı fikirler pek çok yönüyle Haas’ın “The Uniting of Europe” da yer verdiği yeni işlevselci görüşlerine uyum gösterir. Devletlerüstü aktörlerin ATS girişimindeki rolü açısından bakıldığında yeni işlevselci görüş doğrulansa da Moravcsik’e göre fotoğrafın tümünü görmek için bu açıklama yeterli değildir.

Moravcsik bu aşamada “hükümetlerarası kurumsallaşma taraftarı” görüşün bir adım daha önde olduğunu söyler. Bu yaklaşım o zamanki adıyla topluluğun üç büyük ülkesinin devlet başkanları arasındaki ülkelerarası pazarlığa odaklanır ve bir anlamda güç ve çıkar vurgusunun merkezi önemine dikkat çeker. Hükümetlerarası kurumsallaşma taraftarlığı üç prensibi barındırır:

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 6/1 Winter 2011

- Hükümetlerarasıcılık
- En düşük ortak payda pazarlığı
- Egemenliğin transferinin kesin sınırları

Bu üçlemeden de çıkarılacağı gibi liberal hükümetlerarasıcılık devletlerin tercihleri ve tercihleriyle uyumlu olup olmadığının önem kazandığı güçleri üstüne odaklanır. Ulusal politikacılar devlet çıkarlarını yine iç politika önceliklerine göre oluştururlar ve dış politikada bu öncelikleri savunurlar. Bu nedenle de AB’de tüm önemli kararlar genelde devletlerarası pazarlıkların sonucunda elde edilir. Genellikle bu pazarlıklar en düşük ortak paydada sonuçlanır ve egemenliğin ulusüstü kurumlara transferi konusunda çekinceler vardır (Moravcsik 1991, 25-7).

Schimmelfennig ise liberal hükümetlerarasıcı yaklaşımı, spesifik olarak Avrupa bütünleşmesini açıklamak için kullanılan “rasyonalist kurumsalcılık” yaklaşımının bir versiyonu olarak değerlendirir. Ona göre rasyonalist kurumsalcılığın teorik kökleri liberal hükümetlerarasıcılığın ana esaslarıyla uyumludur. Buna göre ilk esas, Avrupa bütünleşmesinin veya Avrupa Birliği’nin genel anlamda uluslararası politikaya ve uluslararası örgütlere benzediği ve bu nedenle konuya uluslararası ilişkiler disiplini perspektifinden bakılabileceği ile ilgilidir. Zaten Moravcsik de “Avrupa Topluluğu en doğru şekilde politika koordinasyonu için oluşturulan uluslararası bir rejim olarak algılanabilir” der (Moravcsik 1993, 480).

Benzer şekilde uluslararası ilişkiler teorileri de geleneksel biçimde devletleri dış politikanın temel aktörleri olarak görür ve anarşik bir düzende var olduklarını kabul eder. Anarşik düzenin sonucu olarak devletler merkezi bir otoritenin yokluğunda dış politika kararlarını ancak hükümetler arası görüşmeler yolu ile alabilir. İkinci esas ise teorinin oturtulduğu rasyonalist çerçevedir. Rasyonalizm esasta bireysel bir teoridir ve öncelikli olarak aktör tercihlerini ikinci olarak ise bu tercihler üzerine oturtulan bireysel eylemlerin sonucunda edinilen kolektif çıktılarla ilgilenir. Ana teorik varsayımı da “gerçek seçim”dir (rational choice). Gerçek seçim görüşüne göre aktörler tüm alternatif eylemlerin sağlayacağı faydaları hesaplar ve verili şartlar altında en çok faydayı sağlayacak eylemde bulunurlar (Schimmelfennig 2004, 76-77).

Uluslararası ilişkiler disiplininde rasyonalist kurumsalcılar uluslararası örgütlerin devletlerin gerçek seçimlerini belirlemeleri neticesinde gerçekleştirilen hükümetlerarası müzakereler ile kurulduğunu ve düzenlendiğini savunur. Benzer şekilde “rasyonel aktör modeli” varsayımından yola çıkan liberal hükümetlerarasıcı yaklaşım da uluslararası örgütlerin kurulmasında devletlerin rasyonel davranışlarının etkili olduğunu belirtir. Bu da aslında “devletlerin davranışlarının kendi amaçlarına ulaşmalarını sağlayacak en uygun şekle göre biçimlendirdiğini” (Nugent 1999, 509) kabul etmektir. Rasyonalist kurumsalcı kuram bağlamında liberal hükümetlerarasıcılık üç teorili bir süreç öngörür (Moravcsik 2008,160):

Rasyonalist Bağlamda Uluslararası İşbirliği

Müzakerelerin Aşamaları	Ulusal Tercihlerin Oluşumu	Devletlerarası Pazarlık	Kurumsal Karar
<u>Her aşama için alternatif değişken</u>	Ulusal tercihlerin kaynağı nedir?	Verili ulusal çıkarlar doğrultusunda devletlerarası pazarlıkla ulaşılan sonuçları ne açıklar?	Anlaşmadan sonra egemenliğin uluslararası kurumlara transferini ne açıklar?
<u>Her aşamada gözlenen sonuçlar</u>	<p>Ekonomik çıkar mı?</p> <p>Jeopolitik çıkar mı?</p> <p>↓</p> <p>Ulusal tercihler verili ulusal çıkarlar üzerinden belirlenir.</p>	<p>Asimetrik Bağımlılık mı?</p> <p>Ulusüstü girişimcilik mi?</p> <p>↓</p> <p>Anlaşmalar bu esasa göre düzenlenir.</p>	<p>Federalist ideoloji mi?</p> <p>Merkezi teknokratik yönetim mi?</p> <p>Daha güvenilir bir bağlılık mı?</p> <p>↓</p> <p>Uluslararası kurumlarda karar alma süreçleri ve mekanizmaları düzenlenir.</p>

Moravcsik burada Avrupa bütünleşmesinde tercihlerin belirlenmesi, pazarlık ve kurumsal tercih süreçlerinin bileşenlerini sorgulamaktadır. Şemalaşmış fikirde sorulan soruların cevaplarını aşağıdaki gibi yorumlamak mümkündür (Schimmelfenning 2004,77):

1. Ulusal tercihlerin oluşmasında liberal teori (liberal theory of national preference formation)
2. Uluslararası müzakerelerde pazarlık teorisi (bargaining theory of international negotiations)
3. Kurumsal tercihte işlevsel teori (functional theory of institutional choice)

Turkish Studies

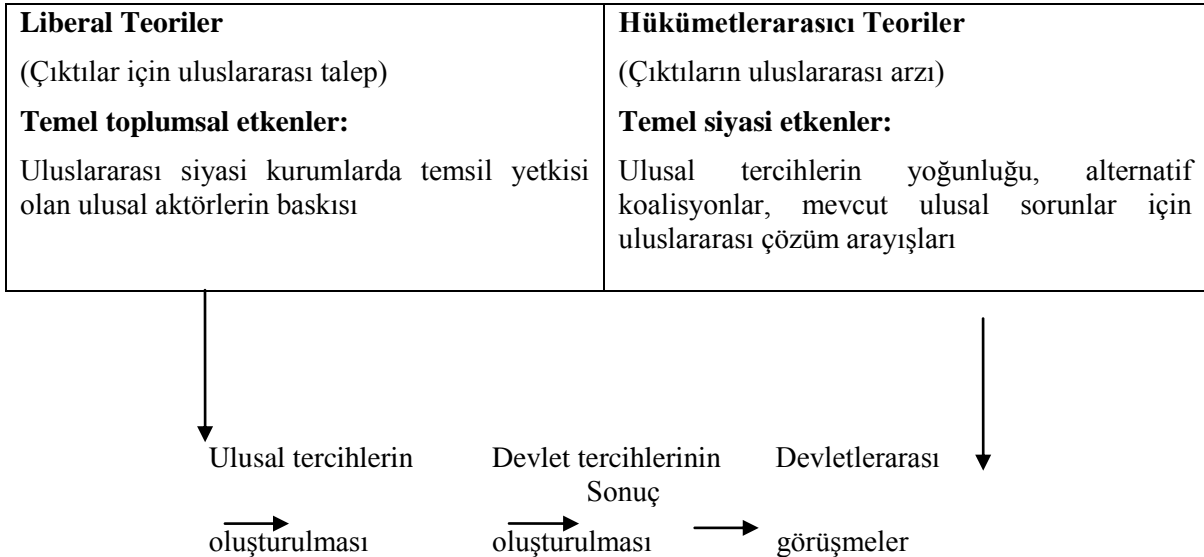
International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 6/1 Winter 2011

Bu üç teori müzakereler sonucu elde edilen kazanımları açıklamak için kullanılır. Buna göre sırayla önce ulusal tercihleri belirlemek için ülke içi müzakere süreci tamamlanır. Ardından uluslararası müzakereler başlar ve kalıcı uluslararası işbirliğinin yolları tartışılır. Bu sürecin sonunda ise oluşturulacak kurumun niteliği üzerine tartışmak üzere uluslararası görüşmelere devam edilir. Uluslararası ilişkiler disiplinindeki liberal teorilere göre ulusal hükümetlerin dış politika hedefleri ülke içi toplumsal grupların baskısıyla yön değiştirebilir; bu toplumsal grupların tercihleri ise siyasi kurumlarca biçimlenir(Moravcsik 1993,481).

Moravcsik liberal teoriden yola çıkarak ülkelerin dış politika tercihlerinin değişmez ya da standart olmadığını hatta aynı ülke içinde belirli bir konu ile ilgili farklı zamanlarda farklı inisiyatifin oluşabileceğini belirtir. Ülkelerarası dış politika ile ilgili kararların farklılaşmasını ise üç nedensellik açıklar: tercihlerin, kurumların ve gücün ülkeler arasında farklılaşmasıyla. Yine de liberal hükümetlerarası yaklaşım devleti tek aktör olarak kabul etmeye devam eder. Çünkü ulusal hükümetlerin tutarlı ve kalıcı tercihler geliştireceğini öngörür. Tercihlerin geliştirilmesinde ise yine popüler varsayımını kullanır yani ülke içi siyasi pazarlık mekanizmasını. Bu şekilde formüle edilen süreç Moravcsik tarafından yandaki şekilde şemalaştırılmıştır(Moravcsik 1993,482).

Bu şekilden de anlaşılacağı gibi Moravcsik, Putnam ve Bulmer'de de örneğini gördüğümüz "iki aşamalı oyun" metaforunu Avrupa entegrasyonunu açıklamak için kullanılır. İlk katman yani ulusal tercihlerin oluşumu aşaması liberal teori üzerine oturtulur ve bu kısım entegrasyona yönelik "talep" kısmını oluşturur. Buna göre ulusal tercihler üye ülkelerin iç politikaları bağlamında oluşur. Rosamond'a göre burada klasik hükümetlerarasıcılıktan ayrılır. Çünkü klasik hükümetlerarasıcılık ulusal çıkarların egemen devletin sistem içindeki konumunu algılayışına göre oluştuğunu savunur(Rosamond 2000,136-7). Moravcsik, devlet-toplum etkileşiminden doğduğunu düşündüğü ulusal çıkar kavramını devletlerin iç politikasını anlamak için gerekli görür.

Liberal Hükümetlerarası Yaklaşımının Analiz Çerçevesi

Devletlerin iç politikalarının anlaşılması da devletlerarası stratejik etkileşimi analiz edebilmek için gereklidir (Moravcsik 1991,481). Yani öncesinde formüle edilen ulusal çıkarlar sonrasında hükümetlerarası bir yolla pazarlığa tabii tutulur. Bu da sürecin arz kısmını oluşturur. Bu

Turkish Studies

bağlamda sürecin talep kısmı işbirliği ve koordinasyonun avantajlı yönlerini öne çıkarırken arz kısmı olası bir entegrasyonun sonuçlarının sınırlı olduğuna işaret eder (Rosamond 2000,137). Bu da bizi Moravcsik'in çizdiği çerçevenin özüne götürür yani devletlerin rasyonelliğine. Zaten bu nokta liberal hükümetlerarasıcılığın içinde barındırdığı realist varsayımlardan biridir. Ama realistler gibi rasyonel devlet davranışının sabit olduğunu savunmaz. Moravcsik bu görüşü dinamik iç politika unsurlarını da içine alarak geliştirir. Bunun temeline de ikili tehlike olarak nitelediği "talep yönlü azaltım" (demand-side reductionism) ve "arz yönlü azaltım"dan (supply side reductionism) kaçınma istemini koyar. Moravcsik sürecin talep yönünü yani ulusal çıkarların oluşumuna etki eden unsurları "Hükümetlerin birincil istemleri görevde kalmaya devam etmektir. Bu da oy sahiplerinin, partilerin, çıkar gruplarının ve bürokratların desteği sayesinde gerçekleşir. Bu kesimlerin görüşleri ulusal kurumlar ve siyasi temsil pratiği ile dolaylı veya dolaysız yayılır. Bu sürecin sonunda devletleri uluslararası müzakerelere taşıyan ulusal amaç ve çıkar dizileri oluşur" (Moravcsik 1993,483) diyerek açıklar.

Talep yönlü bu karışıklığa ek olarak Moravcsik'e göre arz kısmı da yani devletlerarası pazarlık aşaması da aynı derece karmaşık bir süreçtir. Arz ve talep tarafları arasındaki bağlantıyı ekonomik çıkar (economic interest), yaklaştırılmış güç (relative power) ve güvenilir taahhüt kavramları (credible commitment) ile kurar (Moravcsik 1998,4). Rosamond'un da belirttiği gibi bu denge noktasını neo-realist görüşten destek olarak açıklar. İşbirliği sürecinin uyumlu ilerleyebilmesi için bu arz ve talep dengesinin kurulması gereklidir (Rosamond 2000,132). Bu dengedeki en önemli unsur da Waltz'ın ülkelerarası ilişkilerdeki ana değişken olarak belirlediği gibi ülkeler arası gücün dağılımıdır. Yani a ülkesinin b, c veya d ülkelerine göre ne kadar güçlü olup olmadığı noktasında ilişkiler düzenlenir. Waltz, devletlerin eylemlerinin gücün dağılımına göre çeşitlendiğini bu nedenle yapısal bir değişimin çatışma ve işbirliği şekillerini değiştireceğini söyler. Örneğin anarşi diyalektik olarak düzeni getirir ama verimli ve uzun dönemli bir işbirliğini engeller. Çünkü devletlerarası oyun alanının doğası aslında rasyonel ve rekabetçidir. Yani güçlü ülkeler güçlü kalmak isterler ve güç dengeleri anlamında bir yakınlaşma talebi baş gösterdiğinde devletlerin davranışlarında farklılık olur. Ama bu yine de işbirliğinin mümkün olmayacağı sonucu doğurmaz (Waltz 1979; Rosamond 2000; Keohane 1986).

Moravcsik uluslararası görüşmelerin sonuçlarını yine rasyonalist kurumsalcılığın uluslararası işbirliği için pazarlık teorisi çerçevesinde tartışır. Bu bağlamda müzakere süreçlerinde iki sorunsaldan bahseder. İlki iki ayrı taraf içinde en uygun sonuç yerine daha ideal bir sonucun ve karşılıklı faydanın sağlanması sorunudur. İkinci sorunsalla ise bu fayda sağlandığında karşılıklı. Şimdiki sorun işbirliği ile sağlanan bu faydanın nasıl paylaşılacağı sorunudur. Bu bağlamda pazarlık teorisi şunu tartışır: uluslararası görüşmelerin sonuçları ve yeni işbirliğinin hangi şartlarda sağlanacağı aktörlerin pazarlık gücüne bağlıdır. Pazarlık gücünün açılımında ise bilginin ve anlaşmanın sağlayacağı faydaların asimetrik dağılımı söz konusudur. Genelde daha çok veya daha doğru bilgiye sahip aktörler alınacak sonucu kendi avantajları doğrultusunda manipüle etmeye daha yetkindir. Bunun yanında varılacak anlaşmaya daha az ihtiyaç duyan tarafın daha avantajlı olduğu ve karşı tarafı taviz vermeye zorlayacağı kabul edilir (Schimmelfennig 2004,77).

Devletlerarası pazarlıkların tamamlanmasıyla gelinen nokta kurumsal seçimdir. Liberal hükümetlerarasıcı yaklaşım, rasyonel kurumsalcılar gibi Keohane'in icrai(işlevsel) yaklaşım (*functional account*) kavramıyla uluslararası kurumların kuruluşunu açıklarlar. "İcrai yaklaşım" devletlerin bir araya gelerek uluslararası örgütler kurma yoluna gitmelerini yukarıda bahsedilen sorunları uluslararası işbirliği sürecinde yönetebilmeleri olarak yorumlar (Schimmelfennig 2004,78). Bu noktada Keohane'ye doğrudan atıfta bulunmakta fayda vardır. "Kısmen Küreselleşmiş Bir Dünya'da İktidar ve Yönetişim" adlı kitabında 1970'lerde Nye ve kendisi tarafından vurgulanan karşılıklı bağımlılık ve kurumsalcılıktan yola çıkarak yukarıda tartışılan temel soruyu yanıtlamaya çalışır. Devletler neden üyelerinin yasal hareket özgürlüğünü kısıtlayan

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 6/1 Winter 2011

uluslararası rejimleri ve kurallarla donatılmış kurumları oluştururlar? Bu kapsamda Keohane rasyonalist teori çerçevesinde uluslararası kurumlar teorisini geliştirir. İç politikanın etkinliğini vurguladığı teoriye göre kurumlar, devletler için önemli görevleri yerine getirmeleri, onların işbirliği yapmalarına olanak tanımaları, kuralları koyma, yürütme ve uygulanışını kontrol etme için doğan masrafları ve yükü azaltmaları nedeniyle devletlerce tercih edilir (Keohane 2002).

Tartışılan ilk problemle ilgili olarak uluslararası örgütlerin varlığı üye ülkelerin ortaklaşa bir sonuç almalarında yardımcı olmakla anlam kazanır. Belirli konularla ilgili ileriki uluslararası görüşmelerin doğuracağı tüm karşılıklı değişim maliyetlerini (transactional cost) azaltır ve devletlerin birbirleri hakkındaki belirsizlikleri (tercih ve davranışların yönü) azaltarak gereken bilgi akışını sağlar. İkinci olarak ise uluslararası örgütler kuruluş aşamalarında kendi kurallarını da oluşturdukları için elde edilen kazancın dağılımı da karşılıklı taraflarca kabul edilen kurallara tabi olur. Bu da devletlerin birbirlerinin eylemlerini kontrol etme ve uygulanan yaptırımlara uyulmama durumlarının yaratacağı maliyeti azaltır. Kısaca işbirliği sürecinin doğurduğu belirli sorunların çözümünün uluslararası örgütlerin tasarımında mevcut olduğu düşünülür. Moravcsik AB örneğinde bu süreçle ilgili altını çizdiği zorlukların nasıl çözüldüğünü şöyle açıklar:

1. Bu süreç devletlerin gönüllü olarak katıldıkları bir süreçtir. Çünkü tarihi kararlar çoğunluk ilkesine göre değil oybirliği ile alınır.
2. AB bünyesindeki devletlerarası müzakerelerde “bilgi zenginliği” vardır. Bu “zenginlik” birlik bünyesinde politika yapımı sürecine dair teknik detayların bilinmesinden ve de birlik üyesi ülkelerin diğer üye devletlerin tercihleri ve çekinceleri hakkında kesin bir fikri olmasından kaynak bulmaktadır.
3. AB’de işlem maliyetleri düşüktür çünkü müzakereler uzun dönemli takvime bağlanmıştır (Moravcsik 1993,498).

Moravcsik’e göre AB çerçevesinde hükümetlerarası düzeyde süren pazarlıklar aynı zamanda devletleri iç politikalarında daha özgür böylece daha güçlü kılar. AB gibi örgütlere üye ülke hükümetlerinin otonomileri ulusal alanda güçlenir (Moravcsik 1994). Moravcsik’in bu önermesi yeni işlevselci gelenekten Lindberg’in dikkatini çekmiştir. Lindberg, Moravcsik’in bu analizinin ulusal çıkarların oluşumu sürecinde Komisyon’un konumuna da uygulanabileceğini ve aslında yeni işlevselcilerin ya da en azından kendisinin yapmaya çalıştığının da bu olduğunu söyler (Lindberg 1994,83). Aslında böylece uluslararası politik ekonomi çerçevesinde sıkça tartışılan devlet, devletin egemenliği, ülke içi politika, bağımlılık ve uluslararası işbirliği gibi tartışmalı alanlar liberal hükümetlerarasıcılığın doğuşuyla AB çalışmaları söylemine girmiştir.

Moravcsik, kurumların hükümetlerarası pazarlıkların kolaylaştırıcısı olduğunu belirtir. Devletler AB’nin kurumsal çehresini iç politikalarında meşruiyet sağlamak ve çıkarlarını kovalamak için kullanmaktadır. Bu kuralın hem ulusüstü kurumlar olan Komisyon, Avrupa Parlamentosu ve Avrupa Topluluğu Adalet Divanı (ATAD)’nda hem de hükümetlerarası bir kurum olan Bakanlar Konseyi’nde uygulandığı görülmektedir. Buna ilave olarak Moravcsik’in argümanına göre kurumlar devletlerarası pazarlıkların verimliliğini artırmak amacıyla oluşturulmuştur. “Hükümetler yaptıkları anlaşmayı güvenlik altına almak için egemenlik yetkilerini uluslararası kurumlara aktarırlar. Böylece biri diğeri ile işbirliği yapma isteği içinde olduğunu da ifade etmiş olur” (Moravcsik 1998,3-4) derken Moravcsik AB kurumlarının belirsizlik içinde karar alındığı veya alınan karara uyulmama tehlikesi sezildiğinde çıkan problemlerin çözümü için bir araç görevi gördüğünü ifade eder aslında. Bu noktada Moravcsik’de yine Keohane ve onun liberal kurumsalcı etkisi sezilir. Keohane de kurumları devletlerarasında olumlu toplamı (positive sum) kazançlar sağlamanın bir yolu olarak görür ve “ulusüstü kurumların verdiği kararların üye devletlerin uzun vadeli çıkar hesaplamalarına ters düşmediği görülmektedir” der (Rosamond

2000,143). Bu anlamda kurumlar yukarıda değinilen “güvenilir taahhüt” işlevini yerine getirmiş olur (Moravcsik ve Nicolaidis 1999, 59).

4- Yaklaşımın Getirilen Eleştiriler

Moravcsik’in yaklaşımına getirilen eleştirilerin çoğunluğu yaklaşımın iki basamaklı yapısıyla ilgilidir. Moravcsik’e göre ilk aşamada çıkarların belirlenmesinde içsel bir süreç öngörülmüş, hükümetler arasındaki etkileşimden bağımsız değerlendirilmiştir. Bu etkileşim sonraki aşamada analize eklenmiş ve ayrı ayrı belirlenmiş süreçler birbiriyle ilişkilendirilmiştir. Hâlbuki Wendt ikinci aşamada değerlendirilen çıkarların ulusal çıkarların belirlenmesinde de etkili olduğu ve analize katılması gerektiğini düşünmektedir (Wendt 1994,383-94). Aynı doğrultuda analizde görülen bir eksikliği ise Fioretos yorumlamıştır. Fioretos’a göre ulusal tercihlerle hükümetler arasındaki görüşmelerde uzlaşılan tercihlerin birbirinden nasıl ayırt edildiği ve aralarında ne gibi bir ilişki ve bağımlılığın bulunduğu veya bulunmadığı konusu eksik kalmıştır (Fioretos 1997,297). Bu noktada Smith ve Ray de bu iki basamaklı yapının AB pratiğini açıklamak için basit kaldığı eleştirisini getirmişlerdir. Buna göre Smith ve Ray önemli kararların alındığı bu iki aşamalı çerçeveyi genişletmiş ve beş aşamalı bir süreç öngörmüşlerdir. Bu eleştiri genel kabul görmektedir. Çünkü çok katmanlı yönetişime sahip AB’nin politikalarını anlamak için iki aşamalı bir sürecin yetersiz olduğu ve Moravcsik’in ülkelerin çıkarlarından söz ederken ekonomiye gereğinden fazla vurgu yaptığı savunulmaktadır. Böylece Putnam’ın orijinal önerisine üç ilave katman eklenmiştir (Smith ve Ray 1993,8-9):

Üçüncü katman: kurumsal düzeyde hükümetlerarası görüşmeler
Dördüncü katman: topluluk ve topluluğa üye olmayan devletlerin hükümetleri arasındaki görüşmeler
Beşinci katman: Ulusal görüşmeler

İki basamaklı yapının sonuçları bağlamında bir eleştiri de Wincott’tan gelmiştir. Wincott analizde gördüğü bir çelişkidenden bahseder. Wincott, Moravcsik’in Avrupa bütünleşmesi sürecinin hükümetleri ülke içinde baskıdan kurtarıp otonomi sağladığı tezini bu bağlamda ulusal tercihlerin oluşumunda ülke içi çıkarların etkili olduğu teziyle çeliştiğini düşünmektedir. Bu noktada şu soruyu sorar: “Eğer ülkeler AB aracılığı ile ülke içindeki baskılardan kurtuluyorsa o halde ülke içindeki çıkarlar ulusal tercihlerin oluşumunda vurgulanan etkiyi nasıl yapabilir?” (Wincott 1995,601).

Wincott’un bir diğer eleştirisi ise yaklaşımın AB’nin ulusüstü özelliğini fazlaca gözden kaçırmasıdır. Çünkü hükümetlerarası görüşmeler dışında var olan hatta bu görüşmeleri olanaklı kılan pek çok ulusüstü süreç yaşanmaktadır. Bu görüşe Lindberg de katılmaktadır. Lindberg bu eleştiriye geliştirmek için günümüz kurumsalcı literatüre atıf yapmış ve ulusüstü organların önemini vurgulamıştır. Ulusüstü kurumlara gösterilen bu ilgisizlik ayrıca yaklaşımın “arz tarafını” eksik bırakmaktadır. Bu nedenle Moravcsik analizlerinde hükümetlerarası kurumların sahip olduğu sosyalleştirme gücünü vurgularken, Lindberg ise analizlerinde yapısı gereği politika yapımında avantaja sahip olan Komisyon’un yeteneğini vurgulamıştır. Bu yolla ulusüstü kurumların yaratabileceği değerlerin de altını çizmiştir (Lindberg 1994,90).

Wincott’un son eleştirisi metodolojik temellidir. Buna göre Wincott, tümevarımsal bir yaklaşım olan liberal hükümetlerarasıcılığın ATS’yi açıklamak üzerine kurgulandığını bu nedenle geneli yansıtmayacak bir derinliği olmadığını belirtir. Bu eksikliklerin yaklaşımı bir “kuram” olarak nitelermeyi zorlaştırdığını söyler (Rosamond 2000,146). Bu son eleştirisi Moravcsik’in yaklaşımını “bir öğretmeni olan ama hiç öğrencisi olmayan bir ekol” olarak değerlendiren yorumların izinden

Turkish Studies

gitmiştir. Ne var ki Moravcsik bu eleştiriye cevap olarak yayınladığı 1998 tarihli “The Choice for Europe: Social Purpose and State Power from Messina to Maastricht” adlı kitabında kuramının sadece ATS’yi değil Messina toplantısından Maastricht’e kadar tüm süreci açıklayabileceğini öne sürdü. Bu yanıt olumlu ve olumsuz iki tutum geliştirdi. İlk gruptaki yazarlar “yaklaşımın değerini yadsımamakla birlikte, bu son yapıtla değişen bir şeyin olmadığını ve Avrupa bütünleşmesi tarihinin yine kesintisiz bir süreç biçiminde değil de, AT üyesi güçlü ülkeler arasında gerçekleştirilen önemli pazarlıkların birbirinden kopuk fotoğraflarından oluşan bir dizi gibi görüldüğünü” (Çakır 2001,53) söylediler. İkinci gruptaki olumlular ise Moravcsik’in bu eserinin Haas’ın “The Uniting of Europe” eserinden sonra Avrupa bütünleşmesi kuramları hakkındaki en önemli eser olduğunda birleşti. Hatta Haas’ın öğrencisi olan Puchala’nın yorumuyla “Moravcsik’in yapıtı kurumsalcı-hükümetlerarası ayrımına son noktayı koymuyordu belki ama bu yapıtın karşısına çıkacakların artık en az onun kadar derin ve inandırıcı olması gerekiyordu” (Puchala 1999,325). Rosamond’a göre Wincott’un geliştirdiği bu eleştiri sadece ampirik bir tartışmadan ibaret değildi. Daha çok ampirik bir sorgulama için gerekli akıl yürütmeleri barındıran epistemolojik sorunları düşündürmeyi amaçlıyordu (Rosamond 2000,146).

Schimmelfennig ise yaklaşımı üç başlık altında eleştirir. Bu başlıkları eğilimli-sapmalı örnek olay seçimi, içsel teori problemleri ve entegrasyon dinamiklerinin ihmal edilmesi olarak belirlemiştir. Buna göre ilk eleştirisi Wincott’un getirdiği eleştiri ile uyumludur. Schimmelfennig de yaklaşımın sadece kendi önermeleri ile açıklayabildiği örnek olaylar üzerinden gittiğini, Scharpf’ın vurguladığı gibi ekonomik çıkarlar ve hükümetlerarası pazarlıklar üzerine kurulu bir teori olarak daha çok ekonomik entegrasyon alternatiflerinin tartışıldığı ve oy birliği ile kararların alındığı anlaşmalar üzerinde durduğunu (Scharpf 1999,165) buna karşılık Komisyon yoluyla yapılan anayasal değişikliklerin, Konsey kararlarının ve kurumlararası anlaşmaların analize dahil edilmediğini savunur (Schimmelfennig 2004, 81-2). İkinci olarak “yaklaşımın üçlü çerçevesi ve entegrasyon ile ilgili spesifik hipotezleri çatışmalıdır” der. Pazarlık konusu problemlerin hangi durumlarda kurumsal tercihe bırakıldığı konusu ise netleşmemiştir. Üçüncü eleştirisini ise ulusüstü kurumsalcılar üzerinden yapar. Kurumsalcıların yaklaşıma en önemli eleştirisi ATAD’ın sahip olduğu otonomi, güç ve sağladığı yasal bütünleşmedir. Kurumsalcılar hükümetlerin iktidarını bütünleşmeci bir şekilde sağlayan ATAD’ın durumunu liberal hükümetlerarası yaklaşım dahilinde sorgular ve analizlere tamamen ters düştüğünü belirtirler. Çünkü ATAD ulusal mahkemeleri etkiler, Komisyon’un yetkilerini artırır, piyasa bütünleşmesinin sağladığı kazançları dağıtır ve en önemlisi üye ülkeleri belirlediği ticaret rejimine uymak zorunda bırakır. Kurumsalcılara göre bu yaklaşımın tamamen dışında kalan bir pratiktir (Burley ve Mattli 1993; Schimmelfennig 2004, 82).

Son olarak yaklaşım ayrıca AB’nin son genişlemesini de açıklamakta yetersiz kaldığı için eleştirilir. Genişlemenin iki yönünü de kurgulayamaz. İlk yönü AB tarafıdır. Net ekonomik fayda prensibini üstte tutan yaklaşım bu nedenle yeni üyelerin AB bütçesine getirdiği ek yüke rağmen genişlemenin tercih edilmesini açıklayamaz. İkincisi aday ülkeler çerçevesinden bakar. AB’ye aday ülkelerin katılım ve ortaklık sürecinde siyasal pazarlık güçleri azalmış hatta AB norm ve kuralları ile sınırlandırılmıştı. Yine de bu durum aday ülkelerin üyelikten vazgeçmeleri sonucunu getirmemiştir.

Bu eleştirilerin liberal hükümetlerarası yaklaşım için getirdiği sonuç her ne kadar “iyi” kurgulanmış kavramlardan oluşsa da yaklaşımın getirdiği kavramların üzerinde tekrar düşünülmesi gerekmektedir. Bu da daha çok AB sisteminin *sui generis* (kendine özgü) yapısından kaynaklanmaktadır.

Turkish Studies

5-SONUÇ

Liberal hükümetlerarasıcı yaklaşımın “tek öğretmeni” Moravcsik yeni işlevselci teori de gördüğü eksiklikler üzerinden giderek Avrupa bütünleşmesini analiz etmek için iki katmanlı bir model öngörmüştür. İlk katmanda ulusal çıkarların nasıl belirlendiği sorusunu sorar. Etkisinde kaldığı ve adını aldığı neo-liberal düşüncenin etkisiyle devletlerin tercihlerini belirleme sürecinin başlangıç noktası olarak ülke içi politikaları alır ve bu tercihiyle Hoffman’ın klasik hükümetlerarasıcı söyleminden ayrılır. İkinci katmanda ise ülke içi çıkarlarını korumak arzusundaki devletlerarası stratejik pazarlık sürecini analiz eder. Bu noktada ülkelerin tercihlerini/çıkarlarını belirlemedeki temel unsurun ekonomik kökenli olduğundan yola çıkarak uluslararası işbirliği örneklerinin temelinde de ekonomik kazanç kriterini yerleştirir. “Yıllar önce De Gaulle’un İngiltere’nin topluluğa üyeliğini reddetmesindeki asıl neden nasıl ki Fransız “heybetini” değil de Fransız buğdayının fiyatını korumak idiye, bundan yıllar sonrada ATS’nin imzalanmasının ardındaki nedenin bu üç devletin örtüşen ekonomik çıkarlarını korumak olduğu anlaşılacaktır” der Moravcsik.

Devlet merkezli bir açılımı olmasına rağmen onu realist, neorealist ve ardılı olduğu hükümetlerarasıcılık yaklaşımından ayıran özellik hükümetlerin uluslararası alanda belli bir amaçla etkinlik gösterdiklerini ama bu amaçların ülke içinde farklı yollarla belirlendiğini söylemesi ve bu noktada devletlerin “rasyonelliğine” değinmesidir. Rasyonelliği ele alışıyla Moravcsik uluslararası politikada devletleri realistlerin değerlendirdiği sabit güvenlik ve egemenlik kaygıları olan bilardo topları olarak görmez. Onun yerine tabanında kamuoyu taleplerinin olduğu ucunda ise ulusal çıkarların oluştuğu bir üçgen şeklini almıştır artık devlet figürü. Yine realistlerin anarşi varsayımı geçerlidir ama artık bütünleşmenin yarattığı kurumlar da bulunmaktadır. Anarşinin törpülenebileceğini savunarak neo-realist görüşe de yaklaşan Moravcsik yine de kurumların rolünü sınırlı tutar. Avrupa entegrasyonu ulusal düzeyde ulusüstü düzeye egemenlik devrini değil en fazla egemenlik paylaşımını öngörür.

Bu paylaşımın amacını da yine hükümetleri korumacı bir nedenle açıklar. Moravcsik’e göre kurumlar hükümetler arası pazarlıkların etkin olarak yapılmasını, işlem maliyetlerinin düşürülmesini hem de egemenliklerin paylaşıldığı bir yer olması nedeniyle hükümetlerinin girişimlerinin kamuoyunda onayını kolaylaştırır. Yani Avrupa bütünleşme süreci hükümetlere bir anlamda özerklik verir. İşte bu sav Moravcsik’in en özgün ama aynı zamanda en çok tartışılan önermelerinden biridir.

Yaklaşım hakkında oldukça eleştiri yapılmıştır. Eleştiriler yoğunlukla yaklaşımın belli örnek olaylar üzerinden gittiği ve bu bağlamda analizlerinin genel kabul görür olmadığıdır. Bu nedenle eleştirilerin vardığı sonuç Moravcsik’in yaklaşımının pek çok tarihi önemde karar alma sürecine uygulanabileceğidir. Tarihi önemde kararlardan kastedilen Avrupa bütünleşmesinin geleceğini ilgilendiren çoğu anayasal öneme sahip ve genelde devletlerarası anlaşmalarla oybirliği sonucu karara bağlanan kurucu anlaşmalarda yapılacak değişiklikler gibi adımlardır. Çünkü bu yaklaşımın AB’nin gün ve gün işleyişini açıklamakta yetersiz kaldığı ve sistemin işleyişinden çok bütünleşme kavramıyla uğraştığı sonucuna varılır. Yine de yöneltilen tüm eleştirilere rağmen liberal hükümetlerarasıcı yaklaşım Avrupa bütünleşme sürecini değerlendiren önemli düşünme şekillerinden biri ve ampirik çalışmalar açısından çok yararlı bir araç olarak görülür.

KAYNAKÇA

- ARI Tayyar (2008). **Uluslararası İlişkiler Teorileri: Çatışma, Hegemonya, İşbirliği**, Bursa: MKM Yayıncılık.
- BUZAN Barry (1996). "The Timeless Wisdom of Realism", (Ed. Smith, Booth, Zalevski), **International Theory: Positivism and Beyond**, Cambridge: Cambridge University Press.
- ÇAKIR Armağan Emre (2001). **Avrupa Bütünleşmesinin Siyasal Kuramları**, Beta: İstanbul.
- FİORETOS K. O. (1997). "The Anatomy of Autonomy: Interdependence, Domestic Balances of Power and European Integration", **Review of International Studies**, S.23/3, s. 293-320.
- GEORGE S. BACHE I. (2001). **Politics in the European Union**, Oxford: Oxford University Press.
- GILPIN Robert (1972). "Politics of Transnational Economic Relations", (Ed. Keohane, Nye), **Transnational Relations and World Politics**, Cambridge: Harvard University Press.
- HAAS E. B. (1991). "Reason and Change in International Life: Justifying a Hypothesis", (Ed. Rothstein), **The Evolution of Theory in International Relations**, Columbia: University of South Carolina Press.
- KEOHANE Robert (1984). **After Hegemony: Collaboration and Discord in the World Political Economy**, Princeton: Princeton University Press.
- KEOHANE Robert (1986). **Neorealism and Its Critics**, New York: Columbia University Press.
- KEOHANE Robert (1988). "International Institutions: Two Approaches", **International Studies Quarterly**, S. 32/4.
- KEOHANE Robert (2002). **Power and Governance in Partially Globalized World**, London: Routledge.
- LINDBERG L. N. (1994). "Comment on Moravcsik", **Economic and Political Integration in Europe: Internal Dynamics and Global Context**, Oxford: Blackwell.
- MORAVCSİK Andrew (1991). "Negotiating the Single European Act: national interest and conventional statecraft in the European Community", **International Organization**, S:45/1, s. 19-56.
- MORAVCSİK Andrew (1993). "Preferences and Power in the European Community: a Liberal Intergovernmentalist Approach", **Journal of Common Market Studies**, S:31/4, s. 475-524.
- MORAVCSİK Andrew (1994). "Why the European Community Strengthens the State: Domestic Politics and International Cooperation", Paper no.52, Cambridge: Harvard University Center for European Studies.
- MORAVCSİK Andrew (1998). **The Choice for Europe: Social Purpose and State Power from Messina to Maastricht**, London: UCL Press.
- MORAVCSİK A. NİCOLAİDİS C. (1999). "Explaining the Treaty of Amsterdam: Interests, Influence and Institutions", **Journal of Common Market Studies**, S:37/1, s. 59-85.
- MORAVCSİK Andrew (2008). "The European Constitutional Settlement", **The World Economy**, S:31/1, s. 158-183.
- MORSE Edward (1972). "Transnational Economic Processes", **Transnational Relations and World Politics**, (eds. Keohane ve Nye), Cambridge: Harvard University Press.

Turkish Studies

-
- NUGENT Neil (1999). **The Government and Politics of the European Union**, Basingstoke: Macmillan.
- PUCHALA D. J. (1999). "Institutionalism, Intergovernmentalism and European Integration: A Review Article", **Journal of Common Market Studies**, S:37/2, s. 317-331.
- PUTNAM Robert (1988). "Diplomacy and Domestic Politics: the Logic of Two-Level Games", **International Organization**, S:42/3, s. 427-460.
- ROSAMOND Ben (2000). **Theories of European Integration**, New York: Palgrave.
- SANDHOLTZ W. ZYSMAN J. (1989). "1992: Recasting the European Bargain", **World Politics**, S:42, s. 95-128.
- SCHIMMELFENNIG Frank (2004). "Liberal Intergovernmentalism", (Ed. Wiener, Diez), **European Integration Theory**, Oxford: Oxford University Press, s. 75-94.
- SMITH D. L. RAY J. L. (1993), "The 1992 Project", (Ed. Smith, Ray), **The 1992 Project and the Future of Integration in Europe**, New York: M. E. Sharp.
- VIOTTI P. R. KAUPPI M. V. (1993). **International Relations Theory: Realism, Pluralism, Globalism**, New York: MacmillanPublishing Co.
- WALTZ K. (1979). **Theory of International Politics**, New York:McGraw Hill.
- WENDT A. (1994). "Collective Identity Formation and the International State", **American Political Science Review**, S:88/2, s. 383-396.
- WINCOTT D. (1995). "International Interaction and European Integration: Towards an Everyday Critique of Liberal Intergovernmentalism", **Journal of Common Market Studies**, S:33/4, s. 611-628.